

Stará a nová korupcia: voľby v Uhorsku (1867 – 1918)*

ANDRÁS CIEGER

Kľúčové slová: korupcia, parlamentné voľby, volebné podvody, volebná kampaň, financovanie politiky, dualizmus, Uhorsko

Podľa všeobecne rozšíreného názoru stabilitu uhorského politického systému po rakúsko-uhorskom vyrovnaní (1867) zabezpečovali parlamentné voľby, ktoré boli v podstate skorumpované. Skutočnosť, že takáto prax pretrvala celých päťdesiat rokov existencie dualizmu, je dostatočným dôvodom na to, aby sme našu úvahu začali práve problémom volebnej korupcie. Namiesto aby sme opakovali anekdoty o dobových volebných praktikách, opísaných okrem iného aj v literárnych dielach (napr. Mór Jókai: *Az élet komédiásai* [*Komedianti života*] a Kálmán Mikszáth: *Két választás Magyarországon* [*Dvoje volieb v Uhorsku*]), alebo aby sme reprodukovali obsah množstva vášnivých letákov, bude užitočnejšie priblížiť voľby na pozadí právnych, politických a etických systémov, ktoré umožnili vznik a existenciu korupčnej praxe.

Právne normy

Zistiť, odkedy boli voľby v Uhorsku sprevádzané korupčnými škandálmi je takmer nemožné a pátrať po presnom dátume by pravdepodobne ani nemalo význam. S istotou vieme, že viedenská vláda už začiatkom 19. storočia vnímala volebnú korupciu v Uhorsku ako vážny problém. V roku 1810 prijala niekoľko opatrení na zabránenie podvodov, ktoré sa čoraz častejšie vyskytovali hlavne pri stoličných reštauráciách (t. j. pri voľbách hlavných predstaviteľov miestnych samospráv).¹ Dôkazom neúčinnosti opatrení viedenskej vlády sú však voľby v tzv. reformnom období (20. až 40. roky 19. storočia), ktoré boli veľmi často sprevádzané krvavými bitkami, veľkorysým opíjaním a hostinami, úplatkárstvom a ďalšími nezákonnými praktikami.² V 30. a 40. rokoch 19. storočia problém volebných podvodov zamestnával už

* Štúdia vznikla na základe autorovej monografie: *Politikai korrupció a Monarchia Magyarországon* [*Politická korupcia v Uhorsku*]. Budapest : Napvilág Kiadó, 2011.

¹ SOÓS, István. Választások Magyarországon. Kísérletek a vármegyei tisztújítások „megreformálására” (1810 – 1821). In *Levéltári Közlemények*, 2009, roč. 80, s. 65-156.

² Analýzu niekoľkých charakteristických príkladov z reformného obdobia pozri v MOLNÁR, András. „Deák Ferenc nekünk nem királyunk.” In *Magyar közéleti botrányok 1843 – 1991*. Ed. András Gerő. Budapest : T-

nielen rakúsku vládu, ale aj uhorskú politickú elitu. Napríklad Zsigmond Kemény venoval tejto otázke dlhý leták s názvom „*Protíliek na kortešačky*“. Hneď v jeho úvode vyhlásil, že „*podplácanie je nevyhnutným dôsledkom [fungovania] organizmu ústavných krajín*“, ďalej konštoval, že v porovnaní so západoeurópskymi krajinami „*kupovanie duší, ktoré sa u nás stalo zvykom, je určite tou najškodlivejšou zo všetkých existujúcich praktík, [ktorá] škodí rovnako morálke nás a zúčastneným na podplácaní, ako aj krajine a verejnej správe.*“³ Podľa Keménya sú úplatky dôsledkom osobných ambícií či ctižiarosti ľudí pôsobiacich vo verejnom živote; preto sú odjakživa sprievodným javom politického života a vlastne sú neodstrániteľné. Úmyselnú dehonestáciu ideí (napríklad liberálnych reformných myšlienok) a podvody v masovom meradle sprevádzané surovým násilím však pokladal za veľmi znepokojujúce javy, ktoré, hoci sa objavili len nedávno, mohli podryť fungovanie celého politického systému. Kemény považoval situáciu za veľmi vážnu, nakoľko korupcia pri voľbách (reštauráciách) už zamorila aj prostredie stolíc. Podľa starých ústavných tradícií totiž miestom politických rozpráv nebol len snem, ale aj stolice, ktoré boli zároveň zodpovedné za fungovanie verejnej správy. V letáku ďalej tvrdí, že treba nasledovať príklad ústavných krajín, stanoviť rozhodný úradný postup a prijať zákonné opatrenia. Varoval však pred prílišnou prísnosťou, pretože drakonické zákonné normy by mohli ohroziť aj samotnú slobodu ústavného života. Definitívne vyliečenie z epidémie korupcie ale podľa Keménya nie je možné dosiahnuť len opatreniami zameranými na jej okamžité potlačenie (teda právnymi a policajnými prostriedkami), skutočným liekom môže byť len postupné zvyšovanie majetkovej a vzdelanostnej úrovne politickej obce.⁴

Otázkou, ako by sa takéto politické priestupky dali formulovať do podoby paragrafov a určiť za ne sankcie v trestnom zákone, sa zaoberala aj dolná tabuľa uhorského snemu v rokoch 1843 – 1844. Zo zápisov snemových diskusií vyplýva, že pri rozpravách o korupcii (čo už možno a čo ešte nemožno považovať za korupciu) na seba narazili rozdielne právne názory a politické postoje. Bolo by však príliš veľkým zjednodušením, keby sa stanoviská, ktoré odzneli na sneme jednoducho zredukovali na dve jasné, proti sebe stojace pozície viedenskej vlády a jej konzervatívnych prívržencov na jednej strane a liberálnych poslancov reformnej strany na strane druhej. Už len preto by sme sa takému zjednodušeniu mali vyhnúť, lebo na volebných podvodoch sa podieľali oba spomínané tábory. Napríklad jeden z vedúcich predstaviteľov liberálov Ferenc Deák sa v roku 1843 na protest proti okolnostiam, za ktorých bol zvolený, odmietol zúčastniť rokovaní snemu.

Liberálni poslanci sa v podstate postavili za zákonnú reguláciu, avšak viacerí z nich – podobne ako Kemény – varovali pred prílišnou prísnosťou, pretože v tom videli potenciálne obmedzenie

Twins, 1993, s. 9-26; DOMBOVÁRI, Ádám. Választási visszaéléstípusok Tolna megyében (1839 – 40). Adalékok a reformkori politikai kultúra vizsgálatához. In *Ahogy mi látjuk*. Ed. Jenő Gergely. Budapest : ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola, 2007, s. 7-41.

³ KEMÉNY, Zsigmond. Korteskedés és ellenszerei. In *Kemény Zsigmond Művei. Válogatás a történelemre*. Ed. Gyula TÓTH,. Budapest : Szépirodalmi Könyvkiadó, 1982, s. 7-180 (najmä 14 a 19).

⁴ KEMÉNY, ref. 3, s. 120-121.

volebnej slobody a ďalší nástroj mocenského útlaku. „*Úplatkárstvo je veľkou módou [aj] v otčine slobody [v Anglicku], a napriek tomu, kde by sme našli väčších a slávnejších mužov na poste poslancov, než práve tam?*“ Takto argumentoval poslanec Peštianskej župy Mór Szentkirályi, podľa ktorého je nekalé volebné praktiky možné potlačiť len pomocou rozsiahlych politických reforiem (napr. zavedením tajného hlasovania alebo zmenou hraníc žúp). Dodal však, že kým sa tak udeje, môžu veselice a hostiny organizované pri voľbách, pôsobiť ako pozitívny stimul pre účasť na politickom živote: „*priznajme si otvorene, že dovoz a poskytnutie stravy nie je pre našich chudobnejších šľachticov podplácaním, ale podnetom pre výkon ich práv.*“⁵ Z podobných pohnútok sa vyslovil za zachovanie (do určitých medzí vtesnaných) kultúrnych zvyklostí šľachtickej spoločnosti (pri voľbách) aj poslanec reformnej strany za Boršodskú župu Bertalan Szemere: „*ľud potrebuje obraz, formu, sviatočný ráz, aby sa takto v jeho duši zlatá sloboda a právo, prostredníctvom nádeje na [možnosť] voľby a spomienok, ktoré tak účinne pôsobia na predstavivosť a záujmy [ľudu], neustále živili a udržiavali pri živote.*“⁶

Po dlhých rokovaní napokon dolná tabula snemu prijala návrh, podľa ktorého by osoba, ktorá za peniaze alebo za dar predá svoj volebný hlas, nemohla v najbližších voľbách uplatniť svoje volebné právo. Tomu, kto uplácal, mal byť úrad alebo mandát, získaný podvodným spôsobom, odobratý. Vyšetrovanie malo byť zverené župnému súdu a kongregácii. Tento návrh sa však – predovšetkým kvôli odporu hornej tabule – nakoniec nestal zákonom.

Problém korupcie sa opätovne dostal na program na jar 1848 v súvislosti s aprílovými zákonmi, ktoré mali položiť nové základy pre výkon moci. V zmysle zákonného článku č. V/1848 boli dovtedajšie voľby snemových vyslancov viazané na stavovské výsady nahradené parlamentnými voľbami založenými na zastupiteľskom systéme. Volebné právo však bolo obmedzené vzdelanostným a majetkovým cenzom. V podmienkach formujúceho sa moderného parlamentarizmu – vzhľadom na vtedajší stavovský systém spoločnosti – sa počet osôb oprávnených voliť niekoľkonásobne zvýšil na 7 – 8 % celkového počtu obyvateľstva (volebné právo dostal každý štvrtý dospelý muž). Rozšírenie voličskej základne však – napriek očakávaniam – nevyriešilo problém volebných podvodov. Novovytvorený volebný systém mal z hľadiska našej témy dve kľúčové črty: prikazoval verejné hlasovanie (kvôli nejasnej formulácii v zákone hlasovali spočiatku na niektorých miestach tajne, ale po roku 1874 bolo už tajné hlasovanie jednoznačne zakázané); a voliť bolo možné len v sídle volebného obvodu, ktoré bolo často veľmi vzdialené od bydliska voliča. Zákon, ktorý bol pôvodne zamýšľaný len ako dočasné opatrenie, sa snažil zakotviť najdôležitejšie procesné predpisy a zároveň zamedziť nekalým volebným praktikám. Vyslovene zakazoval prísť na voľby ozbrojený, delegátov zbierajúcich volebné hlasy postavil pod zákonnú ochranu a taktiež zaviedol výkon dozoru nad dodržiavaním pokoja a poriadku. Stanovoval tiež, aby prípady volieb, pri ktorých sa objavilo akékoľvek podozrenie z nezákonnosti, preskúmal snem. O podozrivých mandátoch mal rozhodovať snem na svojom plenárnom zasadnutí.

⁵ Vid' Szentkirályiho prejav 5. a 16. januára 1844, In KOVÁCS, Ferenc (ed.). *Az 1843/44dik évi magyar országgyűlés alsó tábla kerületi üléseinek naplója*. 3. zv. Budapest, 1894, s. 379 a 464.

⁶ Pozri Szemereho prejav 8. januára 1844, In KOVÁCS, ref. 5, s. 417.

Ďalšie budovanie moderného uhorského právneho štátu a parlamentarizmu prerušila porážka revolúcie, respektíve zavedenie absolutistického režimu v 50. rokoch 19. storočia. Ústavný výkon moci bol znovu zavedený o necelé dve desaťročia neskôr rakúsko-uhorským vyrovnaním v roku 1867. S obnovou parlamentného politického života sa pochopiteľne okamžite znovuobjavili otázky súvisiace s podvodmi pri poslaneckých voľbách a voľbách župných úradníkov. Interné snemové pravidlá, ktoré boli prijaté roku 1868, zmenili predpisy snemového súdnictva, zavedeného roku 1848. Podľa nových pravidiel mali podozrivé poslanecké mandáty prešetriť súdne komisie zložené zo siedmich členov, ktorí boli volení plénom parlamentu. Vyšetrovanie súdnych komisií malo pozostávať z vypočutia dotknutých stránok a posúdenia zozbieraných dôkazov. Stránka, ktorá mandát napadla, bola povinná zložiť tzv. výdavkovú zálohu na úhradu nákladov konania (spočiatku vo výške 1000 forintov), ktorá však bola v prípade potvrdenia podozrenia žalujúcej stránke vrátená.

Radikálna opozícia však požadovala zaviesť ešte prísnejšie a konkrétnejšie pravidlá. V roku 1872 na základe svojich dovtedajších skúseností s volebnými podvodmi poslanec opozičnej Osemaštyridsiatnickej strany nezávislosti Daniel Irányi pripravil vlastný návrh zákona, podľa ktorého mali byť potrestaní nielen falošní voliči (vydávajúci sa za osoby oprávnené voliť) a násilníci, ale aj úradníci poverení zbieraním voličských hlasov, ktorí zneužili svoje právomoci a bezdôvodne zasiahli proti voličom poriadkovými silami. V návrhu zákona sa ako dôvody pre úplné zrušenie platnosti volieb stanovili fyzické násilie, podplácanie, ale aj hostenie voličov jedlom a pitím, samozrejme len v prípade, že tieto prečiny budú dostatočne preukázané. V závažných prípadoch volebného podvodu mala byť potrestaná stratou aktívneho i pasívneho volebného práva na obdobie šiestich rokov podplácajúca aj (úplatok) prijímajúca strana.⁷

Hoci vládna väčšina tento opozičný návrh zamietla, odsúhlasila modifikáciu volebného zákona z roku 1848. Novoprijatý zákonný článok č. XXXIII/1874 síce upresňoval viaceré detaily volebnej procedúry, avšak – v súlade s aktuálnymi záujmami a cieľmi vládnej strany – znížila počet oprávnených voličov zhruba o 60 tisíc osôb.⁸ Zákon prevzal viacero prvkov z Irányiho návrhu (ale zredukoval v ňom uvedené sankcie). Napríklad osobitne sa zaoberal trestnou a disciplinárnou zodpovednosťou osôb asistujúcich pri voľbách. Kvôli ochrane existujúceho politického systému zákon zaviedol aj možnosť trestného postihu za poburovanie, ktoré sa často vyskytovalo pri volebnej kampani (napríklad podnecovanie proti panovníkovi, proti jednote uhorského štátu alebo voči platným právnym predpisom). Určil ďalej, že o podaniach ohľadne platnosti volieb, má rozhodovať Kráľovská kúria ako najvyšší orgán nezávislého súdnictva (kým však nevznikne samostatný zákon regulujúci tento postup, rozhodovacia právomoc mala zostať v kompetencii parlamentu). Tieto ustanovenia sa v takmer nezmenenej podobe dostali aj do trestného zákona (tzv. Csemegiho kódex), prijatého v roku 1878. Platnosť uvedených

⁷ Návrh zákona o sankcionovaní volebných podvodov. č. 1420. In *Az 1869-ik évi ápril hó 20-dikára hirdetett országyűlés irományai*. Pest, 1872, zv. 15, s. 283-285.

⁸ GERŐ, András. *Az elsőprő kisebbség. Népképviselőt a Monarchia Magyarországn.* Budapest : Gondolat, 1988, s. 58. V anglickom jazyku: GERŐ, András. *The Hungarian Parliament (1867 – 1918). A Mirage of Power.* New York : Columbia University Press, 1997, s. 50.

ustanovení sa však rozšíril aj na voľby miestnych zastupiteľstiev (reštaurácie), a dodatočne sa ako penále zaviedla aj možnosť pozastavenia výkonu volebného práva.

Ďalší úspech v boji proti nežiaducim volebným praktikám predstavuje prijatie zákona č. XV/1899. Zákon vymedzil základné súdne právomoci v záležitosti volieb a fakticky ich previedol na Kráľovskú kúriu; najprv na skúšobnú dobu ôsmich rokov, nakoniec však súdna právomoc zostala v kompetencii kúrie až do roku 1918. Zákonná úprava uvádza 27 dôvodov na podanie žiadosti o prešetrovanie platnosti voľby určitého poslanca, ktorú mohlo podľa predpísanej formy podať minimálne desať oprávnených voličov do 30 dní od konania volieb a po zložení procedurálnej zálohy vo výške 3000 korún. Od roku 1887 bola dôvodom pre úplné zrušenie platnosti voľby už nielen účasť samotného poslanca na volebných machináciách, ale postačovala aj (prirodzene náležite dokázaná) vedomosť kandidáta o podvodnom konaní. V roku 1899 boli medzi dôvody pre úplné zrušenie voľby priradené prípady, keď kandidát zneužil náboženské podujatia na politické ciele alebo ak volební predsedovia hrubo porušili volebný zákon. V týchto prípadoch mandáty anuloval súd. Ak sa však podplácanie uskutočnilo bez vedomia poslanca (resp. nebolo možné dokázať opak) alebo došlo k iným menej závažným priestupkom (napr. volili neoprávnené osoby, alebo sa použil úradný nátlak), mandát automaticky nezanikal. V takých prípadoch sa mali z volebného výsledku odrátať tzv. „nakažené“ – t. j. kúpené, sfaľšované a pod. – hlasy (tie za určitých okolností dokonca mohli byť pripočítané k volebnému zisku protikandidáta). Ak však súd následne rozhodol, že podvodne získané hlasy významne zmenili výsledky volieb, bol oprávnený voľby úplne anulovať (z titulu tzv. relatívnych príčin neplatnosti).

Zásadným krokom vpred oproti predchádzajúcim nariadeniam bolo, že zákon umožnil kandidátom, aby legálne vynaložili financie na dopravu svojich voličov do miesta volieb a na ich „nutné“ zaopatrenie (maximálna suma za dopravu voličov bola určená nariadením), ako aj na výrobu „skromných“ stranických odznakov a zástav. Zákonná úprava zakazovala nadmerné hostenie voličov (ako druh úplatku v naturáliách), ale podvoliac sa v spoločnosti vžitej kultúrnej praxi stanovila, že za podplácanie sa nepovažuje, ak „*pri obvyklých príležitostiach poskytne kandidát pohostenie jednému alebo viacerým voličom vo svojom vlastnom dome, ak pritom neprekročí mieru obvyklého pohostenia*“ (§ 9).

V prípade, že parlament získal vedomosť o mimoriadne veľkej miere podplácania, mohol danému volebnému obvodu pozastaviť výkon volebného práva na celý volebný cyklus a zbaviť tak občanov oprávnených voliť ich volebného práva a práva na politické zastúpenie. Takýto skutočne výnimočný prípad sa stal voličom mesta Csongrád v roku 1902. Počas kortešačiek v predchádzajúcom roku totiž obaja kandidáti na rôznych stranických večerách a oslavách hojne hostili občanov mesta disponujúcich volebným právom. Z celkového počtu 848 oprávnených voličov bolo do prípadu zapletených prinajmenšom 409 osôb, preto bol mandát víťaza volieb, kandidáta vládnej strany, anulovaný a výkon parlamentného volebného práva pre celý obvod na niekoľko rokov pozastavený.⁹

⁹ Prípad zrušeného mandátu Jánoša Barossa z Csongrádu: Magyar Országos Levéltár Budapest (ďalej MOL),

Počas polstoročného trvania Rakúsko-Uhorska sa s určitou pravidelnosťou stávala predmetom politickej diskusie aj otázka rozšírenia volebného práva. V tomto období vláda niekoľkokrát predostrela návrhy na mierne rozšírenie volebného práva. Vládne elity tak konali pod tlakom masových demonštrácií sociálnej demokracie (ktorá sa na prelome storočí sformovala na politickú stranu), resp. volebných reforiem v ďalších európskych krajinách. Zároveň však uhorská vláda, odvolávajúc sa na nebezpečenstvo národnostných a socialistických hnutí (Osemaštyridsiatnícku opozíciu už pokladala za čoraz menšieho protivníka), sa na zásadnú legislatívnu zmenu odhodlala až na konci epochy dualizmu. Po dlhých prieťahoch napokon parlament v roku 1913 schválil nový volebný zákon (č. XIV/1913), ktorý zvýšil podiel občanov oprávnených voliť na 8,7 % celkového počtu obyvateľstva. Zákonodarca stanovil, že k rozšíreniu volebného práva smie dôjsť len „*po tú hranicu, kým sa netreba obávať násilného rozvrátenia existujúceho spoločenského poriadku a nie je ohrozený národný charakter uhorského štátu a jeho inštitúcií.*“¹⁰ Ďalší zákon (zákonný článok č. XXIII/1913) nariadil tajné voľby v municipálnych mestách a okrem toho zjednotil a potvrdil dovtedajšie ustanovenia týkajúce sa volebných podvodov a machinácií. Parlamentné voľby sa však v Uhorsku v dôsledku vypuknutia prvej svetovej vojny a následných politických zmien už do rozpadu Rakúsko-Uhorskej monarchie nekonali.¹¹

Snáď už aj z tohto stručného prehľadu zákonných postihov vzťahujúcich sa na volebné podvody, možno vidieť chyby a nedostatky legislatívnych noriem, ktoré (prinajmenšom z právneho hľadiska) poskytovali relatívne široký priestor pre korupčnú prax. V prvom rade treba spomenúť problémy, ktoré sa vyskytovali priamo vo volebnom systéme. Pri verejnom hlasovaní bol volič v plnej miere vystavený tlaku zo strany kandidátov a ich kortešov. Kandidáti znali miestnych pomerov alebo ich dobre informovaní pomocníci si mohli vytvoriť pomerne presnú predstavu o politickej situácii v obvode, napríklad aj na základe údajov zo zápisníc z predchádzajúcich volieb. Veľmi presne si mohli zistiť, ktorí voliči už aj predtým hlasovali na daného kandidáta či jeho stranu a ktorých si ešte treba pomocou rôznych praktík získať (po voľbách víťaz oficiálne dostal exemplár volebnej zápisnice, ktorá obsahovala aj zoznamy voličov). Navyše, kandidátovi dôverníci mohli vďaka verejnému hlasovaniu priamo kontrolovať, či voliči dodržali slovo a sľúbený hlas dali ich kandidátovi. Práve z tohto dôvodu zvykli časť ponúknutých peňazí alebo inej odmeny za odovzdaný hlas dať podplateným voličom až po hlasovaní. Obmedzený prístup k volebnému právu takúto prax

K 2 A.IV.1 1901/06 393. cs.; RUSZOLY, József. *A választási bíráskodás Magyarországon, 1848 – 1948*. Budapest : Közgazdasági és Jogi KvK., 1980, s. 316 a 338.

¹⁰ Odôvodnenie návrhu zákona pozri In *Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai*. Zv. 23. Budapest, 1913, s. 52.

¹¹ K volebnému systému pozri napr. GERŐ, *Az elsöprő kisebbség*, ref. 8, s. 30-68. (GERŐ, *The Hungarian Parliament*, ref. 8, s. 5-25.); RUSZOLY, ref. 9, s. 38-51; RÉVÉSZ, László. Der Ungarische Reichstag 1848 bis 1918: Rechtliche Grundlagen und praktische Umsetzung. In *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918. Band VII/1*. Eds. Helmut Rumpler – Peter Urbanitsch. Wien : Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2000, s. 1007-1060.

len posilňoval, nakoľko korteši potrebovali pod svoju kontrolu získať len relatívne málopočetný tábor voličov. V jednom volebnom obvode žilo priemerne 1000 až 3000 voličov, ale k volebnému víťazstvu na mnohých miestach stačilo získať len niekoľko stoviek hlasov.

Pomerne veľká geografická vzdialenosť medzi bydliskom voliča a miestom konania volieb kandidátov často priam nútila použiť rozličné stimulačné prostriedky (napr. zaplatenie cestovných nákladov) na získanie voličov. Túto skutočnosť uznal aj zákon z roku 1899, ktorý legalizoval krytie určitých výdavkov. Ďalšími otázkami financovania volebnej kampane sa však už nezaoberal. Napríklad grófovi Mihályovi Károlyimu – vtedy ešte kandidátovi za Liberálnu stranu – sa nepodarilo vo voľbách v roku 1901 získať poslanecký mandát, pretože nebol ochotný porušiť zákon a na volebnú kampaň minul len 15 000 korún, čo voliči pokladali za nedostatočné. Károlyi neskôr vo svojich pamätiach uviedol, že ten istý ministerský predseda Kálmán Széll, ktorý nechal prijať nové zákonné úpravy regulujúce financovanie volebných kampaní, ho potom čo ho prosil o radu, nabádal, aby na kampaň minul viac peňazí.¹²

V období dualizmu, kedy už bola politika založená na mocenskom boji politických strán, vyššie spomínané zákony ešte stále vychádzali z teórií reformného obdobia, ktoré o politických aktéroch uvažovali ako o politicky a majetkovo nezávislých a vzdelaných kandidátoch, ktorí sú ochotní prinášať značné finančné obete v záujme vecí verejných. Keďže podobné názory boli dominantne prítomné aj na verejnosti, politické elity sa priebehu desaťročí neodvážili navrhnúť na prerokovanie ani len otázku zavedenia poslaneckých honorárov. Postupom času sa však charakter poslaneckej práce zásadne zmenil a spolu s ním aj majetková situácia osôb pôsobiacich v politike. Výdavky na politiku značne stúpili (tu máme na mysli výrazný nárast legálnych výdavkov, napr. pobyt v sídle zákonodarnej moci, v Budapešti, sa neustále zdražoval, tiež výdaje na tlač a rôzne volebné tlačivá a brožúry sa zvyšovali). Skromné limity denných diét a príspevku na nájomné stanovené ešte v roku 1848 sa prvýkrát pokúšali zvýšiť až v roku 1873. Práve vtedy však vypukla finančná kríza a otázka príspevkov opäť prestala byť na dlhé roky aktuálna. Opozičný poslanec Frigyes Podmaniczky dokonca podal návrh na úplné zrušenie denných diét s odôvodnením, že nezávislosť poslancov a dôstojnosť snemu sa dá uchrániť len ak výkon tejto služby bude bezplatný.¹³ „Len čo sa vynorila táto myšlienka [navýšenia diét a poplatkov], boli sme vystavení tým najsilnejším útokom zo strany tlače i verejnej mienky“, postťažoval sa v roku 1892 jeden z opozičných poslancov a vyslovil obavu, že verejná mienka nie je dostatočne pripravená na revíziu štyri desaťročia starej zákonnej normy.¹⁴ Nakoniec sa z podnetu poslanca Strany nezávislosti Józsefa Madarásza prijal zákonný článok č. VI/1893, podľa ktorého sa poslanecké honoráre zvýšili zo zhruba 2200 na 3200

¹² KÁROLYI, Mihály. *Hit, illúziók nélkül*. Budapest : Magvető, 1977, s. 51. Anglicky: *Memoirs of Michael Karolyi. Faith without Illusion*. London : J. Cape, 1956, s. 39.

¹³ Návrh poslanca F. Podmaniczkého: *Az 1872. évi szeptember hó 1-re hirdetett országgyűlés irományai*. Zv. III. Budapest, 1873, s. 318.

¹⁴ Prejav Somu Visontaiho z 25. júna 1892: *Az 1892. évi február hó 18-ára hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója*. Zv. V. Budapest, 1892, s. 9.

forintov ročne, vrátane príspevku na nájomné. Denné diéty boli nahradené paušálnou sumou, ktorá sa vyplácala poslancom v štvrt'ročných intervaloch. Odmeny poslancov tak v podstate dosiahli výšku plátov podžupanov a vedúcich ministerských oddelení. V tom čase už poslanecké platy existovali v mnohých iných európskych krajinách, ale napríklad v Spojenom kráľovstve boli honoráre pre poslancov zavedené až v roku 1911.¹⁵ Spomínaný uhorský zákon z roku 1893 stanovil len spôsob úhrady základných výdavkov na zabezpečenie aktívnej politickej činnosti (t. j. nákladov na bývanie a živobytie), ale vôbec neriešil vyššie spomenuté problémy, ktoré boli príčinou rozmáhania sa korupčných praktík.

Súčasne si treba uvedomiť, že dobový jazyk práva prakticky neumožňoval jasne uchopiť a opísať rozmanité nekalé praktiky pri voľbách, napríklad stanoviť hranicu medzi bežným pohostením a nadmerným hodovaním a opíjaním alebo určiť presný význam slov „nutný“ a „skromný“. Aktéri nekalých volebných praktík si v zákonoch spravidla dokázali nájsť zadné vrátka. Výstižné sú slová Kálmána Mikszátha, ktorý po voľbách roku 1901 napísal: „*Staré voľby obnášali jeden výdavok. Človek zaplatil voličom za ich hlasy a stal sa poslancom. Čisté voľby však budú stáť dvojnásobne toľko. Prvý výdavok bude na samotné zvolenie, druhý zas na zabránenie petitionovania* [zabránenie sťažnostiam].“¹⁶

Keďže zákony nestačí len prijímať, ale treba zabezpečiť aj ich implementáciu, bude zaujímavé pozrieť sa na uplatňovanie zákonov v praxi. Podľa údajov publikovaných v monografii Józsefa Ruzolya o súdnych konaniach v záležitostiach volebného práva bolo v rokoch 1848 až 1918 z celkového počtu vyše šesťtisíc mandátov zvolených vo všeobecných a mimoriadnych voľbách spochybnených len 735 mandátov (t. j. 12 %). Potom, ako rôzne právne inštalácie vyšetrili sporné prípady, na ktoré boli podané sťažnosti (a to nielen z dôvodu korupcie), uznali za oprávnené len 68 (t. j. 9,2 %) sťažností (tzv. „*petícií*“) a sporné mandáty buď anulovali alebo prehodnotili výsledky hlasovania.¹⁷

Čo mohlo byť príčinou tak malého množstva oficiálnych sťažností na voľby, ktoré už aj vo svojej dobe boli považované za škandalózne? Ak si prečítame dobovú tlač a memoáre, veľmi skoro sa presvedčíme, že v priebehu nami sledovaných desaťročí bol výskyt podozrivých prípadov relatívne vysoký. Časť potencionálnych sťažností nebola podaných už len kvôli zálohe, ktorú museli žalobcovia uložiť do depozitu, pričom v prípade, že sa nepodarilo podozrenia dokázať, mohli o ňu aj poľahky prísť (či už o celú sumu alebo jej časť). Suma 1000 forintov, neskôr 3000 korún (1500 forintov), ktorú žiadatelia mali zaplatiť, nebola malá. Predstavovala takmer polročný plat poslanca alebo šesťnásobok ročného platu nádenného robotníka. Zrejme hlavným dôvodom, pre ktorý sa mnohí neodhodlali podať podnet, bola nesmierna náročnosť

¹⁵ Podrobnejšie o anglickej úprave: GWYN, B William. *Democracy and the Cost of Politics in Britain*. London : University of London, 1962, s. 206-226.

¹⁶ MIKSZÁTH, Kálmán. Az új parlament (1901). In MIKSZÁTH, Kálmán. *Az én kortársaim. Zv. II*. Budapest, s. 122.

¹⁷ RUSZOLY, ref. 9, s. 491-502.

dokazovania volebných priestupkov. Prípadných sťažovateľov pravdepodobne odrádzalo aj to, že až do prelomu storočí o sťažnostiach rozhodovali samotní poslanci (čo bolo v tej dobe praxou viacerých európskych parlamentov). Navyše, v súdnych komisiách mali vždy prevahu zástupcovia vládnej strany.

Politická elita takéto právne riešenie odôvodňovala jedným ústavnoprávnym a jedným praktickým argumentom: v rámci delby moci v parlamentnom systéme stojí na najvyššom stupni zákonodarná moc, ktorá je nezávislá od súdnictva a od výkonnej moci, preto parlament musí zákonne určovať (prostredníctvom interných predpisov) aj svoje vlastné fungovanie, takže môže súdiť aj svojich vlastných členov. Druhý argument znel, že (už beztak preťažené) sudy nemožno zaťažovať do politických bojov. Ako sme už spomenuli, bizarnosť týchto zásad pocítili politici v roku 1874 a už vtedy sa jednoznačne vyslovili za potrebu kuriálneho súdnictva.

Pre úplnosť však musíme dodať, že ani potom ako parlament v roku 1899 prevzal britský systém (existujúci od roku 1868), podľa ktorého v inkriminovaných prípadoch rozhodoval nezávislý súd, počet „petícií“ nevzrástol. Na voľby, ktoré sa konali v čase rakúsko-uhorského vyrovnania, bolo podaných 305 sťažností, zatiaľ čo v období medzi rokmi 1901 – 1918 len 224. Je pravda, že v porovnaní s érou, keď bol ministerským predsedom Kálmán Tisza (1875 – 1890), sa počet „petícií“ zdvojnásobil, ale súčasníci pokladali voľby v nasledujúcom období za menej škandalózne.

Ďalšou otázkou je, prečo bol celkový počet odsudzujúcich rozsudkov tak nízky? Z doteraz uvedeného by totiž malo logicky vyplývať, že sťažovatelia sa na rôzne fóra obracali po dlhom a dôkladnom uvážení a s dôvodným podozrením. Jedným z dôvodov bolo, že ešte aj na základe obozretne skoncipovaných podaní bolo dokazovanie veľmi zložitá, keďže išlo o prípady kedy eminentným záujmom podplácajúceho aj podplateného bolo, aby sa podozrenie z volebnej korupcie nevyšetrilo. Pri štúdiu zachovaných archívnych dokumentov o volebnom súdnictve často narazíme na výpovede, ktoré boli neskôr stiahnuté, protirečivé tvrdenia alebo len nepriame dôkazy. Na prvý pohľad je jasné, že odhaliť pravdu bolo pre súdne komisie niekedy nemožné. Navyše sa neraz stalo, že poslanec, ktorý sa domnieval, že na základe odkrytých dôkazov o svoj mandát príde, sa ho sám dobrovoľne vzdal (a potom opäť kandidoval v nasledujúcich voľbách), čím celú právnu procedúru ukončil ešte pred vynesením rozsudku.

Nízky počet odsudzujúcich rozsudkov vyplýval aj z deravosti a všeobecnosti právnych predpisov, o ktorých sme už hovorili. Volební agitátori (korteši) obvykle veľmi dobre poznali slabé miesta v zákonoch. Dokazuje to aj spis *Čo je potrebné vedieť o voľbách poslancov*, ktorý sa dožil až ďalších troch (zakaždým rozšírených) vydaní. Čitateľa poučil, akých chýb sa má vyvarovať, aby voľby neboli anulované (napr. z dôvodu nadmerného hostenia a opíjania). Aj samotná Kúria v osobitnom rozhodnutí uznala, že miera v zákone spomínaného „nutného zaopatrenia“ sa nedá „pri takom veľkom množstve ľudí bez stanovenia hmotnosti a objemu vopred vypočítať, [...] následkom čoho je otvorené široké pole pre neobjektívne individuálne

posudzovania hranice, za ktorou je dôvod na anulovanie“ výsledkov volieb.¹⁸ Napríklad jeden z výnosov Kúrie v roku 1902 povolil rozdávanie 2-3 kusov cigár voličom v deň volieb s odôvodnením, že „fajčenie predstavuje pre toho, kto je naň zvyknutý, rovnakú potrebu, akou je jedenie a pitie.“¹⁹

Rozlišovanie medzi absolútnymi a relatívnymi dôvodmi na zrušenie platnosti volieb v interných snemových nariadeniach poskytovalo členom súdnych komisií a vlastne aj Kúrii istý priestor na manévrovanie. V prípade, že sporná korupčná záležitosť zásadne neovplyvnila výsledky volieb, obe fóra obvykle poslanca vo funkcii potvrdili a nad nelegálnym konaním prižmúřili oči, čím fakticky podporovali ďalšie pretrvávajúce podvodných volebných praktík. Mnohé rozsudky končili napríklad konštatovaním, že sa síce jedna či dokonca obe strany uchýlili k nepovoleným praktikám (samozrejme bez vedomia kandidáta), táto skutočnosť ale údajne nijako nemala ovplyvniť rozhodovanie voličov. Poslanec si teda mohol ponechať mandát a voliči si smeli bez-trestne ponechať pomerne nízke sumy, za ktoré boli kúpené ich hlasy. Výstižným príkladom je v tomto smere prípad mandátu opozičného politika, katolíckeho farára Jánosa Hocka z Mezökövesdu z roku 1896. Prívrženci Hockovho protikandidáta za vládnu liberálnu stranu, známeho právnika Ákosa Timona, ktorý voľby prehral o 69 hlasov, napadli platnosť Hockovho mandátu. Obvinili ho z podplácania a z podnecovania náboženskej neznášanlivosti. Darmo k svojej žiadosti pripojili viacero svedeckých výpovedí a účet z krčmy, ktorým dokazovali, že Hockov korteš vyrovnal dlh osemnástim voličom, podľa komisie „*táto okolnosť nemala rozhodujúci vplyv na priebeh volieb, nemôže sa jej teda prisudzovať rozhodujúci význam.*“²⁰

Taktiež je očividné, že Kúria sa vo vyhranených politických situáciách vyhýbala jednoznačnému formulovaniu svojho právneho stanoviska. Ako dôvody zvykla uvádzať nejasnosť predpisov, formálne nedostatky v žiadostiach a podobne. Napríklad v súvislosti s napadnutím platnosti mandátu ministerského predsedu Istvána Tiszu z dôvodu nadmerného hostenia a opíjania voličov súd vyhlásil, že aj keby sa autorom sťažnosti podarilo získať dostatočné dôkazy, „*nedá sa predpokladať – a to ani s prihliadnutím na spoločenské postavenie chudobnejších voličov pochádzajúcim z centra sídelného hlavného mesta – , že by sa pre takú nepatrnú hmotnú výhodu, akú predstavuje bezplatná konzumácia obyčajnej večere a k nej prislúchajúceho nápoja, nechali ovplyvniť a tak odlákať z ich dovtedajšieho straníckeho presvedčenia.*“²¹

Súd nepokladal za problematické ani prípady keď kandidáti počas volebnej kampane prispievali na rôzne verejnoprospešné ciele (napr. ponúkli 12 tisíc korún na výstavbu obecného domu alebo na opravu kostolného zvona), keďže v takýchto prípadoch nešlo vraj o podplatenie

¹⁸ SÁFÁR, László. *Tudnivalók a képviselőválasztásra*. 3. bőv. kiadás. Budapest : Pallas, 1910. Tiež pozri: CSEKŐ Ernő. Etetés-ítatás a követ- és képviselőválasztásokon. In *Győri Tanulmányok*, 2001, roč. 25, s. 71-89.

¹⁹ SÁFÁR, ref. 18, s. 43.

²⁰ MOL, K 2 1896–1901–A.III.1.1. 341. cs. Hock János mezökövesdi mandátumának vizsgálata (Vyšetřovanie mandátu J. Hocka z Mezökövesdu).

²¹ O zvolení Istvána Tiszu v roku 1905 pozri RUSZOLY, ref. 9, s. 331.

jednotlivých voličov, ale takpovediac o šľachetnú pomoc v prospech celého volebného obvodu (bez rozdielu straníckej príslušnosti).²² Kúria, ktorá mimoriadne lipla na litere zákona, však ignorovala všeobecne známu skutočnosť, že ešte aj na prelome storočí bolo relatívne častým javom, keď celá obec hlasovala úplne alebo takmer jednohlasne za jedného kandidáta (v tom prípade sa teda jednalo o podplatenie celej obce).

Po voľbách v roku 1910 už bolo definitívne jasné, že v Uhorsku nielenže bola nedostatočná legislatívna regulácia, ale aj uplatňovanie zákonov v praxi narážalo na vážne problémy. Hoci z predpokladaných volebných podvodov sa podarilo zostaviť jeden veľký zväzok, Kúria počas tohto volebného cyklu neanulovala ani jeden z napadnutých mandátov – snáď tak chcela vyjadriť svoj (nemý) protest proti chúlостivej úlohe, ktorá jej bola zverená.²³

Politické úvahy a morálne faktory

Podrobnú analýzu politických a morálnych aspektov uhorského volebného systému v období dualizmu pred vyše dvoma desaťročiami podal András Gerő vo svojej monografii *Az elsöprő kisebbség [Drvivá menšina]*. Korene fenoménu volebnej korupcie nachádza v slabej legitimitate politického zriadenia z roku 1867. Podľa Geróa sa ľudovo-zastupiteľský systém v priebehu dualizmu zmenil na chiméru, stal za z neho obsahovo vyprázdnený (ba priam lživý) pojem. Obmedzené volebné právo, verejný spôsob hlasovania, neproporčné územné delenie volebných obvodov atď., slúžili len na udržiavanie nepopulárneho politického systému. Všetky tieto okolnosti pôsobili deštruktívne na uhorský parlamentarizmus, na verejnú morálku a v konečnom dôsledku aj na politickú kultúru.

Okrem administratívnych a právnych nástrojov štátu režim v záujme zabezpečenia svojho prežitia inštrumentalizoval aj mocenské násilie a korupciu pri voľbách. „*Udržiavať sa musel taký politický systém, ktorý sa nielenže neopieral o dôveru nás, ale fungoval napriek nim. Cieľom bolo – a to je viditeľné už od roku 1869 – dosiahnuť, aby [masy] strpeli jestvujúci politický systém; preto sa spomenuté metódy stali nevyhnutnosťou.*“²⁴ Na korupčnú prax si voliči veľmi rýchlo zvykli a od držiteľov moci ju po určitom čase už aj sami očakávali. Dokonca aj opozícia bola nútená prispôbiť sa tejto nezdravej politickej kultúre. Navyše, v tomto období začala významne narastať rozšírenosť tlače, vďaka čomu sa správy o korupčných praktikách, volebných spreneverách a podvodoch šíрили predtým nevídanou rýchlosťou. Noviny tak vlastne nevyhnutne prispievali k poklesu verejnej morálky, aj keď vo všeobecnosti tlač zastávala dôležitú úlohu pri kontrole moci. „*Prevládlo všeobecné presvedčenie, že korupcia ovláda úplne všetko, a to ešte skôr, než sa tak skutočne stalo. Každú prehru, každú nepravosť bolo možné takto vysvetliť. Vznikol mýtus všemocnej korupcie.*“ Korupčné techniky začali používať aj politici, ktorí to nikdy predtým nerobili, keďže len tak

²² SÁFÁR, ref. 18, s. 25 a 27.

²³ O sporných prípadoch: SETON-WATSON, Robert William. *Corruption and Reform in Hungary. A Study of Electoral Practice*. London : Constable, 1911. O odbornej a politickej debate o súdnej právomoci Kúrie pozri RUSZOLY, ref. 9, s. 48-49.

²⁴ GERŐ, *Az elsöprő kisebbség*, ref. 8, s. 107.

sa dalo dosiahnuť víťazstvo; preto „mýtus, ktorý sa živil z reality, sa obratom premenil na samotnú realitu; výška útrat strany na svojho kandidáta sa stala priam merítkom významu osobnosti.“²⁵

Gerő upozorňuje, že niektoré kraje Uhorska si dlhodobo zachovávali určité politické presvedčenie. Pri analýze volebných výsledkov obdobia dualizmu podľa regiónov zistil, že zásadová lojalita odolávajúca lákadlám vládnej strany a striktný opozičný postoj boli charakteristické pre volebné obvody obývané takmer výlučne Maďarmi. „Do ‚podkovy‘ tvorenej takmer výlučne národnostným územím stojacim pod vplyvom vládnej strany, bola vkladovaná ‚opozičná os‘. Medzi nimi sa ako akási mäkká nárazníková zóna rozprestierali tie územia, ktorých politické správanie bolo ambivalentné, teda vo vyjadrovaní svojich politických preferencií uplatňovali akúsi ‚flexibilnú ekonomiku‘ [...] logicky vzaté, kupovanie duší malo, resp. mohlo mať význam práve v oblastiach s týmito ‚mäkkými‘ obvodmi.“²⁶ Lojálni opoziční voliči si však práve v dôsledku všeobecného úpadku politickej kultúry tiež privykli na korupciu, akurát opozičným stranám stačilo minúť menej peňazí na pohostenie svojich voličov. Vyššie naznačené vzájomné vymedzovanie sa počas obdobia vlády ministerského predsedu Kálmána Tiszu (1875 – 1890) postupne odznelo. Dokonca sa medzi vládnu stranou a opozíciou objavila určitá zhoda záujmov, na základe ktorej nevystupovali proti korupčnej praxi, keďže tá koniec koncov pomáhala legitimizovať moc politických elít.²⁷

A. Gerő vo svojej knihe síce vymenoval aj ďalšie faktory, napr. osobné ambície, nízku úroveň vzdelanosti a nedostatočnú informovanosť voličov, nízku organizovanosť strán na regionálnej úrovni, ale jeho závery sú jednoznačné: zásadnou príčinou rozmáhania sa volebnej korupcie bola kríza legitimity politického systému po rakúsko-uhorskom vyrovnaní v roku 1867 a s ňou súvisiaca vzrastajúca morálna kríza politickými právami disponujúcej časti spoločnosti.

Preto sa nám zdá byť opodstatnené naše úvahy začať otázkou, do akej miery je možné spájať volebnú korupciu s nepopulárnosťou režimu, ktorý bol výsledkom právneho a politického kompromisu z roku 1867. Ako sme už spomenuli na začiatku štúdie, počiatky volebných podvodov sú zahalené hmlou. Už v roku 1810 bola viedenská vláda nútená nariadením reagovať na čoraz viac sa množiace excesy pri reštauráciách. Narastajúci počet škandalózných udalostí vládni úradníci považovali za dôsledok zvýšenia daňového zaťaženia po napoleonských vojnách a negatívnych nálad vo verejnosti a úpadku autority vládou dosadených županov, resp. čiastočne aj prechmatov vládnucej moci. S cieľom nastoliť poriadok a dosiahnuť vyššiu mieru kontroly volebného procesu miestodržiteľská rada v roku 1819 svojím výnosom nariadila zostavenie menného zoznamu voličov a zavedenie individuálneho hlasovania. Dovtedy sa totiž na župných reštauráciách hlasovalo aklamačne, a v takých prípadoch sa obvykle presadila

²⁵ GERŐ, *Az elsöprő kisebbség*, ref. 8, s. 88.

²⁶ GERŐ, *Az elsöprő kisebbség*, ref. 8, s. 78-79; GERŐ, *The Hungarian Parliament*, ref. 8, s. 63-64. Autor zobrazil na mape politickú inklináciu volebných obvodov na základe výsledkov 11 všeobecných volieb. Pozri GERŐ, *Az elsöprő kisebbség*, ref. 8, s. 76-77, GERŐ, *The Hungarian Parliament*, ref. 8, s. 189.

²⁷ GERŐ, *Az elsöprő kisebbség*, ref. 8, s. 131.

vôľa niekoľkých vážených a vplyvných rodov z danej župy. Zvolení boli kandidáti, ktorí sa tešili ich podpore. V dôsledku individuálneho hlasovania sa na kongregáciách zvýšila politická sila početnej, hoci chudobnej a väčšinou aj málo vzdelanej nižšej šľachty (zemianstva). Nariadenie, ktoré predpokladalo zásadu rovnosti hlasov, však nedosiahlo svoj cieľ, keďže ho župy väčšinou nedodržiavali a čoskoro sa vrátili k starému spôsobu rozhodovania (čo nakoniec od roku 1827 znovu povolilo aj nariadenie panovníka). Napriek tomu doboví pozorovatelia, ako aj neskoršia historiografia – čiastočne nesprávne – pokladajú vydanie nariadenia (1819) za prelomový dátum, keď do politického života vstúpila nižšia šľachta, ochotná predávať svoje volebné hlasy.²⁸ Začala vláda „*kyjakokracie*“ – ako vtedy posmešne nazývali zemanov, ktorí na voľby prichádzali vyzbrojení palicami a mali sklony k nadmernému opíjaniu a násilnému vyčíňaniu. Na tejto situácii v podstate nič nezmenila ani reforma volebného systému v roku 1848 založená na princípe ľudového zastupiteľstva. Zemianska politická mentalita, ktorá sa vtedy formovala už takmer tri desaťročia, totiž v spoločenskom živote župy veľmi často slúžila ako vzor pre sociálne vrstvy, ktoré vtedy získali politické práva.²⁹ Volebná korupcia teda mala v Uhorsku dlhú tradíciu už aj pred rokom 1867, a po zániku dualistického režimu v roku 1918 v Horthyho ére medzi dvomi svetovými vojnami ďalej prekvitala. Korupcia bola v 18. a 19. storočí sprievodným javom výkonu moci aj v iných krajinách ležiacich na západ od Uhorska, napríklad v Spojenom kráľovstve a Francúzsku. Z toho možno usudzovať, že za hlavnú príčinu výskytu volebnej korupcie nemožno pokladať len snahu o zachovanie dualistického systému za každú cenu.

Obrana politického systému ako argument, či už *pro* alebo *kontra*, sa neobjavuje ani v archívnych dokumentoch volebného súdництва. Zo svedeckých výpovedí a žiadostí vidno, že keď sa voliči nechali podplácať, nezohľadňovali ciele veľkej politiky, ale vlastné záujmy alebo záujmy svojej užšej komunity (obce, rodiny). Napríklad podľa vyjadrení geografa Jánosa Hunfalvyho si voličov nemožno získať hlásaním komplikovaných požiadaviek ústavnosti a veľkej politiky, ale demagogickými sľubmi, ktoré by razom vyriešili ich každodenné problémy a starosti. Tento druh „psychologickej korupcie“ dokázala veľmi účinne využiť v boji o volebné hlasy opozícia, na rozdiel od vládnej strany, ktorá podplácala peniazmi: „*Úplná nezávislosť, vlastná armáda, personálna únia a ďalšie podobné heslá neurobia na ľudové masy veľký dojem, ak nie sú spojené aj s inými lákavejšími a rukolapnejšími sľubmi. Oveľa účinnejšie pôsobia: rozdelenie pôdy, zníženie daní alebo ich úplné zrušenie, zrušenie verejných prác a povinnej vojenskej služby, veselý a pohodlný život bez akejkoľvek námahy a práce, atď. Kde voličom sľubujú podobné veci, tam sa títo opijú aj bez vína a peňazí, a ak sa ešte aj tie pridajú, ako sa obvykle aj pridávajú, ‚nadšenie‘ nepozná hraníc, tam voliči triumfálne nosia zvoleného poslanca na svojich pleciach!*“³⁰

²⁸ SOÓS, ref. 1.

²⁹ O ich politickej kultúre obsiahlejšie pozri prácu KÓSA, László. „*Hét szilvafa árnyékában*“. *A nemesség alsó rétegének élete és mentalitása a rendi társadalom utolsó évtizedeiben Magyarországon*. Budapest : Osiris, 2001, s. 173-195.

³⁰ HUNFALVY, János. A választások után. In *Budapesti Szemle*, 1881, roč. 9, zv. 27, č. 57, s. 411-423 (412).

Na druhej strane v denníkoch a pamätiach určujúcich politikov doby nájdeme názory, podľa ktorých sa niekoľko desaťročí trvajúca stabilita vlády Liberálnej strany dala udržiavať len mocenskými nástrojmi. Predovšetkým v emigrácii žijúci Lajos Kossuth videl jasnú súvislosť medzi dualistickým vyrovnaním a nárastom korupcie. Podľa neho korupcia, ktorá držala vládnu stranu pri moci, pôsobila devastačne na charakter národa, preto – tvrdí Kossuth – prostriedkom na nápravu morálneho úpadku môže byť jedine odstránenie politických štruktúr dualizmu a opätovné získanie samostatnosti.³¹

Poznáme však aj také príklady, kedy téza o korupcii ako faktore udržiavajúcom politický systém vyšla z tábora vládnej strany. Na ilustráciu postačí citovať Ödöna Kleina, ktorý na prelome storočí stál na čele tlačového odboru ministerského predsedu: „*U nás parlamentná a volebná korupcia, ak vôbec bola, stála v službách vyššieho štátneho cieľa: v záujme vyrovnania. [...] Cieľom bolo udržať štát, vyrovnanie bolo hlavným a s ňou súvisiaca politika vedľajším nástrojom. Ak pre udržanie štátu obetujeme život a krv, tak korupciu, ak prispeje k udržaniu štátu, môže politika ochraňovať ako menšie zlo.*“³²

Koncom 19. storočia teda bola vládnuca elita skutočne znepokojená. Primárnym dôvodom jej obáv však už nebolo to, že radikálna opozícia dominantne získavala svoje mandáty v oblastiach obývaných Maďarmi, ani to, že čoraz ostrejšie útočila na vyrovnanie z roku 1867. Totiž v 80. rokoch 19. storočia výrazne stúpila podpora dualistického usporiadania aj medzi maďarským obyvateľstvom a Strana nezávislosti strácala na popularite. Ani jedna z opozičných strán, ktoré stáli proti vládnej Liberálnej strane nebola v stave, aby vo voľbách v období medzi rokmi 1875 až 1905 aspoň v polovici obvodov dokázala postaviť vlastného kandidáta. To znamená, že ešte ani v prípade víťazstva by nemali šancu na získanie parlamentnej väčšiny. Zo štatistických údajov o voľbách jasne vyplýva, že na prelome storočí získala vládna strana výrazný vplyv nielen na národnostných územiach, ale aj v maďarských volebných obvodoch. V obvodoch, kde žili voliči prevažne maďarskej národnosti, 35,4 % voličov stabilne hlasovalo za Liberálnu stranu, kým opozičná Strana nezávislosti mala stabilných len 18 % voličov. Časť maďarských volebných obvodov, ak bola nespokojná s vládnu stranou, radšej zvolila do parlamentu kandidáta z niektorej ďalšej opozičnej strany, ktorá akceptovala vyrovnanie z roku 1867.³³ Ešte aj v čase pádu vlády Liberálnej strany roku 1905 dosiahla radikálna opozícia (Osemaštyridsiatnická strana, resp. Nezávislá osemaštyridsiatnická strana) 57 % mandátov len v koalícii s umiernenými opozičnými stranami, ktoré prijali dualistické usporiadanie (Katolíckou ľudovou stranou a Ústavnou stranou). Pravdepodobne aj na základe týchto údajov mohol Dániel Szabó, historik venujúci sa dejinám volieb, vysloviť názor, že napriek väčším či menším volebným prechmatom „*v tejto dobe neboli ani jedny také voľby, v ktorých by o konečnom víťazstve rozhodli peniaze alebo systém úradnej či hospodárskej závislosti.*“³⁴

³¹ Kossuth Lajos *iratai*. IV. Sajtó alá rendezte HELFY Ignác. Budapest : Athenaeum, 1894, s. 6.

³² KLEIN, Ödön: *Tiszától Tiszáig. Visszaemlékezések és adalékok*. Budapest : Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Újságvállalata R.-T, 1922, s. 48-49.

³³ PAPP, József: Az 1887 és 1905 közötti országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata. In *Közép-Európai Közlemények*, 2009, roč. 2, č. 2–3, s. 41-49.

³⁴ BOROS, Zsuzsanna – SZABÓ, Dániel. *Parlamentarizmus Magyarországon (1867–1944)*. Budapest : Korona,

Obavy vládnucich elít vzbudzovali predovšetkým silnejúce hnutia národností a ich snahy o politickú emancipáciu. Okrem toho však tieto obavy vyvolávali aj viacero iracionálnych faktorov. Mali strach, že politické organizovanie sa národností a posilnenie ich schopnosti presadzovať svoje záujmy by mohlo ohroziť jednotu Svätoštefanskej ríše a vedúcu úlohu Maďarstva, ktoré bolo v početnej menšine.³⁵ K tomu sa na prelome storočí pridružovalo aj znepokojenie zo stále lepšie organizovaného robotníckeho hnutia. Tieto obavy zrejme ešte ďalej zhoršoval panický strach zo straty moci, ktorý si – v priebehu desaťročí budovania a udržiavania svojho politického systému – vyvinula liberálna politická elita skostnatená vo vládných pozíciách. Strach zo vzostupu národnostných hnutí a straty moci podporovali existenciu a prežívanie korupčných techník pri voľbách, ba dokonca pravdepodobne boli aj príčinou zvyšovania prostriedkov použiteľných korupciou. Oba spomínané faktory však boli v podstate nezávislé na štátoprávnom zväzku s Rakúskom.

Politický program jednotného uhorského štátu, ktorý je nutné udržať za každú cenu však mal ešte aj ďalšiu konzekvenciu. Pôsobil v prospech relativizácie politických a morálnych noriem týkajúcich sa korupcie. Odvolávanie sa na „svätú vec“ ľahko ospravedlňovalo protiprávnu prax, dokonca volebná korupcia zo strany vládnej strany začala byť považovaná div že nie za ušľachtilý čin. Napríklad už spomínaný Ö. Klein vo svojich pamätiach bránil národného štátu – aj za cenu protiprávných činov – postavil jednoznačne nad princíp právneho štátu.³⁶

Pozrime sa teraz na geografické rozloženie výskytu volebnej korupcie. Podľa vyššie spomínanej hypotézy sa korupcii najviac darilo vo volebných okresoch, ktoré sa rozprestierali na hraniciach krajov so stabilnou podporou vládnej strany na jednej strane a opozície na druhej. Práve tu mohlo mať kupovanie duší najväčší zmysel. Táto zóna sa mohla nachádzať – prinajmenšom v 60. a 70. rokoch 19. storočia, teda predtým, ako podľa Geróa korupcia úplne nakažila aj iné kraje – približne v tých oblastiach Uhorska, kde sa stretávali národnostné regióny (podporujúce prevažne vládnu Liberálnu stranu) a maďarské (podporujúce opozičné strany nezávislosti) regióny.

Aby sme túto hypotézu mohli potvrdiť alebo vyvrátiť, použijeme aj ďalšie zdroje. Sústredíme sa pritom na voľby výlučne len v prvom desaťročí obdobia dualizmu. Najprv sme do mapy zakreslili volebné obvody, v ktorých boli vo voľbách v rokoch 1872 a 1875 mandáty napadnuté petíciou z dôvodu použitia nekalých praktík.³⁷ Neobmedzili sme sa pritom len na pod-

1999, s. 135. (Konštatovanie Daniela Szabóa).

³⁵ Maďari boli spomedzi všetkých etník žijúcich na území Uhorského kráľovstva najpočetnejší počas celého obdobia, ale v porovnaní s ostatnými ôsmimi národnosťami, ktoré žili v krajine, dosiahli absolútnu väčšinu (51,4%) až roku 1900. Podrobnejšie o obavách straty vedúcej úlohy Maďarstva a o politických programoch, vychádzajúcich z tejto tézy pozri GYURGYÁK, János. *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszmé és nacionalizmus története*. Budapešť : Osiris, 2007, s. 82-134.

³⁶ KLEIN, ref. 32, s. 49.

³⁷ Zdroj výskumu: Nyilvántartása az 1872/75. évi országgyűlés alatt beadott s a képviselőválasztásokra vonatkozó kérvényeknek. MOL, K 2 285. sz. mutatókönyv.

plácanie, ale sledovali sme aj prípady úradného násilia a rôznych zneužití procedurálnych predpisov. Pozornosť sme však venovali aj tomu, ako sa parlamentné vyšetrovacie komisie postavili k týmto sťažnostiam – teda, ktoré vyhodnotili ako oprávnené a ktoré zamietli. Tento postup pokladáme za odôvodnený najmä preto, že topografiu korupcie možno lepšie zobrazit' zakreslením podozrivých, resp. napadnutých volieb než jednotlivých mandátov. Ako ukazuje mapa č. 1, geografické rozloženie 64 napadnutých mandátov v roku 1872 a 26 v roku 1875 nevykazuje žiadny zvláštny geografický model, boli medzi nimi rovnako okrajové ako aj centrálné oblasti Uhorska.³⁸

Mapa 1

Volby poslancov do parlamentu v roku 1872 a 1875, na ktoré boli podané sťažnosti (tzv. petície) z dôvodu porušenia zákona.

Zdroj: Magyar Országos Levéltár, K 2. 285. sz., Mutatókönyv

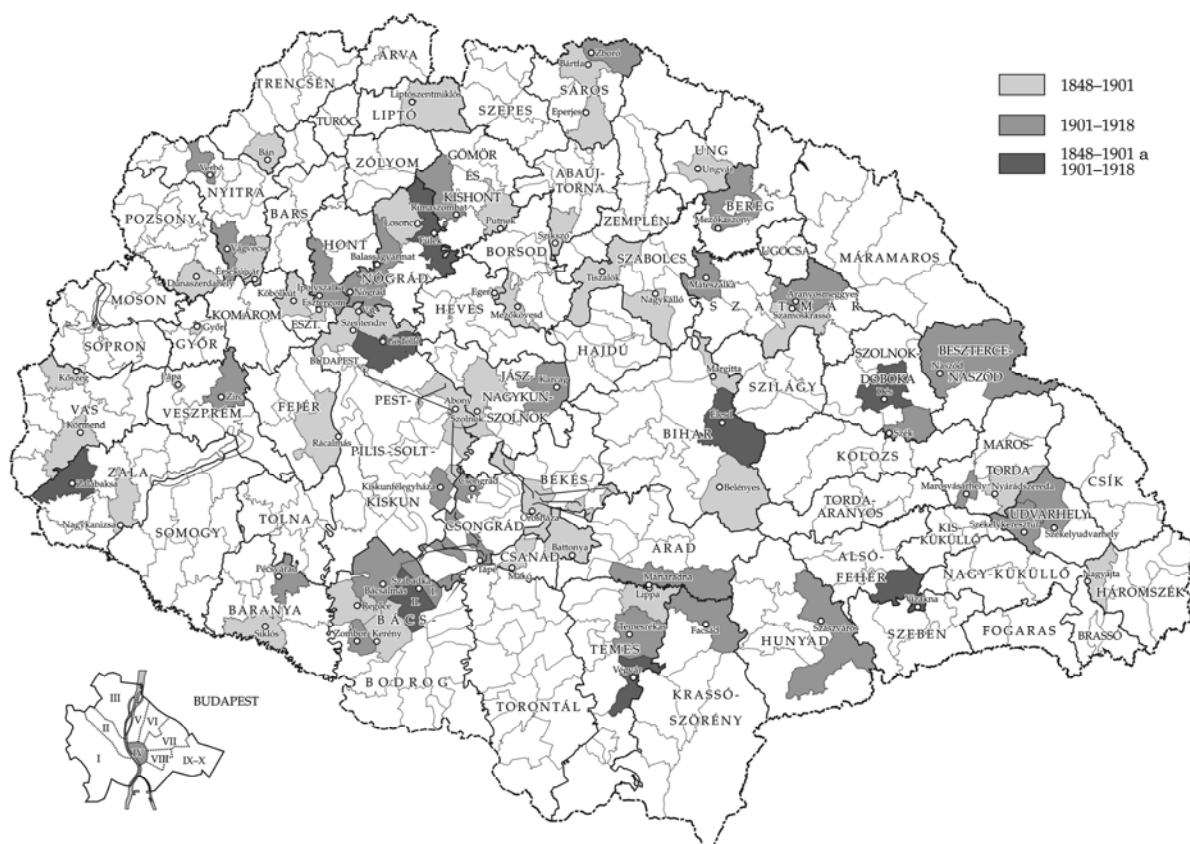
Vyššie sme už spomenuli, že v porovnaní s vysokým počtom správ o výskyte korupcie v tlači sa len málo osôb obrátilo na parlament s petíciou. Preto je dôležité pozrieť sa aj na súpis o machináciách vo voľbách z roku 1872, ktorý krátko po nich zostavila a vydala opozícia (voľby v r. 1872 sa vo všeobecnosti pokladali za najviac poznačené korupciou). Prípa-

³⁸ Pre presnosť však musíme uviesť, že údaje z rokov 1872 a 1875 sme museli zakresliť do mapy podľa volebných obvodov platných od roku 1877, pretože mapu predchádzajúceho rozdelenia nemáme k dispozícii. Myslíme si však, že z toho vyplývajúce skreslenie v podstate nezmení topografiu volebných podvodov.

dy, ktoré vzbudili podozrenie, zozbierali do dvoch zväzkov.³⁹ Spomedzi miest, v ktorých sa podľa zväzkov odohrali najväčšie volebné boje – kvôli čomu sú zaujímavé pre našu hypotézu – veľký počet ležal vo vnútorných, etnicky maďarských častiach Uhorska (napr. Heves, Kalocsa, Karcag, Miskolc, Nyírbátor, Vác).⁴⁰ Kvôli prehľadnosti a na doplnenie sme vypracovali aj druhú mapu, na ktorej sme vyznačili len mandáty spochybnené výslovne kvôli korupcii, vrátane podozrivých prípadov z predošlých desaťročí (mapa č. 2).⁴¹ Zdá sa, že ani tieto dáta z dlhšieho časového obdobia nepodporujú vyššie uvedenú hypotézu. Bude ešte potrebné prípadovými štúdiami objasniť, prečo v niektorých krajoch (župy Baranya, Novohrad, Zala, a severné oblasti župy Bács-Bodrog) bola miera korupcie väčšia, resp. počet sťažností vyšší.

Mapa 2

Voľby poslancov do parlamentu v roku 1848 a 1918, na ktoré boli podané sťažnosti z dôvodu volebnej korupcie.

Zdroj: RUSZOLY, József. *A választási bíráskodás Magyarországon, 1848 – 1948*. Budapest : Közgazdasági és Jogi KvK., 1980, s. 141-167 a 328-341.

Na základe uvedených skutočností sa domnievame, že volebná korupcia bezprostredne nesúvisí ani so zmenou verejnoprávneho usporiadania, ani s politickou lojalitou (hoci obe nepochybne boli spolupôsobiacimi činiteľmi). Jestvujú jednoduchšie a ľahšie identifikovateľné faktory, ktoré mali vplyv na rozkvet korupčných praktík. Predovšetkým treba spomenúť

³⁹ TÓVÖLGYI, Titusz. *A magyar ellenzék véres küzdelme vagyis gyásznapok a magyar nemzet életéből. I, II*. Pest : Heckenast Gusztáv, 1872.

⁴⁰ TÓVÖLGYI, ref. 39, Zv. II, s. 151-172.

⁴¹ Zdroj pre údaje v mape: RUSZOLY, ref. 9, s. 141-167 a 328-341.

ľudský faktor, teda ambície politika, jeho ctižiadosť, neprekonateľnú túžbu po víťazstve, či presadzovanie rodinných záujmov. Tieto už samy o sebe predstavujú dostatočný motív na uplatnenie korupčných techník. Minimálne rovnako dôležitým činiteľom bola aj nízka vzdelanosť značnej časti voličov (v období dualizmu), resp. ich slabá orientácia vo verejných veciach. Nemožno podceňovať ani zlé životné pomery, následkom ktorých bola časť voličov náchylnejšia podľahnúť kandidátom a ich kortešom objavujúcim sa pravidelne po troch, resp. neskôr piatich rokoch. Podľa Kossutha nedostatočné vzdelanie bolo ešte nebezpečnejším faktorom, ktorý vláda zneužívala, než priame podplácanie voličstva: „[...] akou to urputnou čarovnou silou disponuje vládna strana, že k svojej hroznej práci dokázala nájsť podporu ľudu? Že by *corruptiou*? Noviny, toto zrkadlo diania v domovine, veru poukazujú na mnohé prípady, ktoré zrejme dokazujú, že v niektorých kruhoch sa *corruptia* neuveriteľne šíri. Ale milióny ľudí! Aj ich *corrumpovať*, hlboko, v širokých kruhoch *corrumpovať* (ako to robili napr. neapolskí Bourbonovci), na to ešte nebolo dosť času. Teda čo? Na moju otázku smutne odpovedá štatistika zo sčítania ľudu. 64 percent nášho obyvateľstva nevie ani písať, ani čítať.“⁴² Ešte aj v roku 1904 bola pätina občanov disponujúcich volebným právom negramotná, čo už samo o sebe (aj bez zvláštneho podplácania) mohlo spôsobiť naštrbenie slobodnej voličskej vôle.

Spomedzi štrukturálnych príčin je nutné spomenúť nízku úroveň prieniku politických strán do spoločnosti. Medzi politickou elitou a jej voličskou základňou neexistovalo takmer žiadne inštitucionálne prepojenie. Miestne organizácie strán vznikali len niekoľko týždňov pred voľbami, dokonca aj na celoštátnej úrovni možno hovoriť prakticky len o parlamentných frakciách. Najčastejšie úlohou miestnych štruktúr strany bolo zorganizovať v danom obvode voľbu kandidáta nie zriedka neznámeho a obvykle vybraného v ústredí (t. j. v budapeštianskom klube strany) a priviesť dostatočné množstvo voličov pred volebnú komisiu bez toho, aby ich podrobnejšie oboznámili s osobou kandidáta a jej programom. Významná časť občanov, najmä tých, ktorí žili na vidieku, ďaleko od väčších miest, mala minimálne informácie o politických bojoch odohrávajúcich sa v hlavnom meste. Jazykom politológie sa takýto typ heterogénnej politickej kultúry zvykne nazývať *provinčno-poddanskou* (*parochial-subject culture*). V takej kultúre „centrálne moc jestvuje v predstavách tých, ktorých sa týka, len ako hmlistý a vzdialený zhluk politických objektov.“⁴³ V rámci takýchto premoderných politických kultúr sa politickí vodcovia často snažili neinformovanosť voličov vyvážiť podplácaním a rôznymi volebnými sľubmi, a tak ich motivovať k účasti na voľbách. Mobilizácia čo najväčšieho počtu voličov bola potrebná nielen na porazenie protivníka, ale v konečnom dôsledku predovšetkým na legitimizovanie vlastnej moci.

⁴² KOSSUTH, Lajos. Sokaknak (II. Visszapillantás 48-ra). Turin, 12. januára 1871. In *Kossuth Lajos iratai*. VIII. ed. Kossuth Ferenc. Budapest : Atheneum, 1900, s. 347-348.

⁴³ ALMOND, Gabriel A. – VERBA, Sidney. Állampolgári kultúra. Bevezetés a politikai kultúrába. In *Szofi*, 1997, č. 1 – 2, s. 29 (17-52); pôvodné anglické vydanie: ALMOND, Gabriel A. – VERBA, Sidney. *The Civic Culture*. Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1963, s. 22.

Takéto „motivačné stratégie“ si však vyžadovali obrovské objemy peňazí. Ak si pozrieme len legálne volebné výdaje za rok 1899, cestovné náklady a sumy na pohostenie mohli dosiahnuť – ak počítame všetky volebné obvody – 3 milióny korún (čiže 1,5 milióna forintov). V priebehu volebnej kampane sa však vyskytovali aj iné výdaje, ktoré ešte boli v medziach zákonnosti: tlač volebných brožúr a plagátov, rôzne príspevky pre obce, najímanie hudobníkov a pod. Navyše, postupom času sa vyostrovala aj politická súťaž. Kým v roku 1869 bolo asi 33 % obvodov jednomandátových (t. j. s jedným kandidátom), tak v posledných voľbách skúmaného obdobia (1910), kandidoval jeden politik už len v 18 % obvodov. Počet voličov sa pritom zvýšil o štvrt milióna, vďaka demografickým a iným spoločenským procesom (nie kvôli rozšíreniu volebného práva).⁴⁴

Sumy použité na podplácanie voličov možno v porovnaní s vyššie spomenutými nákladmi pokladať za nízke. Z archívnych prameňov vieme, že úplatky sa pohybovali v priemere medzi jedným až desiatimi forintmi na jedného voliča, k čomu treba ešte prirátavať aj relatívne menšie množstvá jedla (perkeltu a klobásy), niekoľko pohárov vína či pálenky alebo sódočky. Podľa zachovaných údajov sa suma, ktorú jeden kandidát minul v priebehu kampane, pohybovala v rozpätí od dvoch do desiatich tisíc forintov (ak samozrejme nepočítame výnimočné prípady).

Je jasné, že náklady, ktoré sa od volieb k voľbám neustále zvyšovali, bola väčšina kandidátov stále menej schopná a ochotná hradiť z vlastných zdrojov. Práve to však verejná mienka od politikov očakávala (očakávanie, ktoré podporovala aj litera zákona). Na politiku, ktorá sa čoraz viac profesionalizovala, bolo potrebné stále väčšie množstvo financií, ale tie sa pri existujúcich normách, ktoré sa len veľmi pomaly prispôbovali novej realite, dali legálne zohnať len veľmi ťažko. Chýbajúce sumy bolo potrebné doplniť z centrálnych straníckych zdrojov, čo viedlo k vytvoreniu tajných straníckych pokladní. V skutočnosti teda prejav volebnej korupcie netreba vidieť ani tak priamo v podplácaní voličov, ako skôr v takých transakciách, ktoré sa uzatvárali v zadných miestnostiach rôznych salónov, medzi predsedami strán a osobami či záujmovými skupinami, ktoré v očakávaní protislužieb štedro finančne podporovali ich volebné kampane. Príslušníci vládnej moci sa im spočiatku snažili odvdáčať rozdávaním rôznych titulov, postov a úradov, resp. protizákonným „presmerovaním“ rozpočtových prostriedkov, ktoré predtým snem odhlasoval na iné účely. Problém financovania volieb v roku 1872 – ktorých náklady podľa niektorých odhadov dosiahli sumu približne 2,6 milióna forintov – vyriešil ministerský predseda Menyhért Lónyay použitím dispozičného fondu ministerského predsedníctva (ročne 200 tisíc forintov) a časti rozpočtovej položky „294 tisíc forintov z Najvyššieho dvorského fondu určeného Jeho Veličenstvom na podporu umenia“. Okrem toho ešte mal k dispozícii financie, ktoré získal od katolíckej cirkvi a súkromných

⁴⁴ GERŐ, *Az elsöprö kisebbség*, ref. 8, s. 58 a 97; GERŐ, *The Hungarian Parliament*, ref. 8, s. 50.; BOROS – SZABÓ, ref. 34, s. 137 a 148.

osôb.⁴⁵ Výdavky vládnej strany v rovnako neslávných voľbách v roku 1896 podľa opozičných obvinení uhradil ministerský predseda Dezső Bánffy doslovným výpredajom šľachtických titulov.⁴⁶

Najdôležitejšími partnermi vládnej strany však už na začiatku 20. storočia neboli majetné súkromné osoby, ale podniky a banky, ktoré sa uchádzali o štátne zákazky. Stačí pripomenúť súdny spor Zoltána Désyho a ministerského predsedu László Lukácsa, alebo podozrenia v súvislosti s Istvánom Tiszom.⁴⁷ V prvom prípade vyšlo najavo, že vládna strana počas kampane roku 1910 hradila volebné výdaje z peňazí (išlo o sumu 4,8 milióna korún), ktoré do straníckej pokladne zaplatila istá banka. I. Tisza sa vraj pravidelne stretával na neverejných stretnutiach s podnikateľmi zainteresovanými na získaní štátnych zákaziek a uzatváral s nimi tajné dohody.⁴⁸

Takisto aj opozičné strany si museli vybudovať kanály, cez ktoré mohli financovať svoje volebné kampane, veď „*dnes už aj učenia o nezávislosti bodujú len pri pohostení a nalievaní, a odvoz a denné diéty sú neodmysliteľnou súčasťou každej kampane.*“⁴⁹ Radikálna opozícia sa pochopiteľne nemohla opierať o zdroje, ktoré využívala Liberálna strana, počas celého obdobia dualizmu sa spoliehala hlavne na väčšie sumy od majetnejších priaznivcov.

Samozrejme, spomenuté „argumenty“ nemôžu (a ani u súčasníkov nemohli) ospravedlniť používanie korupčných metód v politickom boji, keďže uhorské politické elity mala v priebehu piatich desaťročí dualizmu viaceré možnosti znížiť mieru korupcie. Na porovnanie spomeňme v krátkosti protikorupčný boj parlamentu v Spojenom kráľovstve. Najdôležitejším faktorom regulácie volebnej korupcie v tejto ostrovnej krajine bolo postupné rozširovanie volebného práva (od roku 1867 mohli voliť všetci muži vo veku nad 21 rokov bývajúcí v mestách, po roku 1884 už aj muži na vidieku) a zavedenie tajného hlasovania (od roku 1872). Dôležitá bola aj likvidácia vyľudnených, tzv. *prehnutíých obvodov (rotten borough)*, ktoré boli preslávené korupciou a vytváranie nových volebných obvodov. K úspechu prispela tiež skutočnosť, že britský parlament bol od 17. storočia – čiastočne aj vďaka preskupeniu

⁴⁵ Podrobnejšie o výdavkoch na voľby roku 1872: CIEGER, András. *Lónyay Menyhért, 1822 – 1884*. Budapest : Századvég Kiadó, 2008, s. 326-328. O podvodoch v Sedmohradsku pozri: PÁL, Judit. *Unió vagy „unificáltatás”? Erdély uniója és a királyi biztos működése (1867 – 1872)*. Kolozsvár : Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2010, s. 304-322. Tu boli peniaze potrebné najmä na presadenie (väčšinou maďarských) kandidátov, ktorí disponovali dobrými vládnymi kontaktmi, ale v Sedmohradsku boli neznámi. Svoju úlohu pri tom zohrávala aj pasivita miestneho rumunského obyvateľstva.

⁴⁶ Ďalšie príklady uvádza: GERŐ, *Az elsöprő kisebbség*, ref. 8, s. 96-99; GERŐ, *The Hungarian Parliament*, ref. 8, s. 77-78. Predaj šľachtických titulov ako prostriedok na naplnenie straníckej kasy sa stal zaužívanou praxou aj v Anglicku, o čom svedčia pravidelné škandály, pozri napr. SEARLE, Geoffrey R. *Corruption in British Politics, 1895 – 1930*. Oxford : Blackwell, 1987, s. 80-99 a 145-171.

⁴⁷ Bližšie o tomto korupčnom prípade pozri druhú štúdiu A. Ciegera v tomto čísle Fórum Historiae: CIEGER, András. „*V našej politike škandál za škandálom nasleduje...*“ Korupčné škandály v politickom živote v Uhorsku (1903 – 1913), s. 60-81.

⁴⁸ Viac sa dá dočítať v kľúčovom románe: WLASSICS, Gyula, ifj. *A vörös szalon*. Budapest, 1919.

⁴⁹ Hlásenie hlavného župana Bélu Talliána o priebehu volieb v Somogyi roku 1892, 12. marca 1892, pozri v SZÁNTÓ, László. *Képviselőválasztások Somogyban 1890 – 1910*. In: *Somogy Megye Múltjából, Levéltári Évkönyv 33*. Kaposvár : Somogy Megyei Levéltár, 2002, s. 154 (121-164). Podľa toho zdroja stála kampaň somogyského nezávislého kandidáta spolu 86 000 forintov.

mocenských síl – schopný prijať viacero zákonov, ktoré potláčali niektoré formy korupcie (napr. v rokoch 1854 a 1883). Okrem iného definovali rozdiel medzi legálnymi a nelegálnymi zdrojmi používanými na volebné kampane, pričom sa snažili aj o zníženie množstva peňazí použitých pri voľbách. Aj v Spojenom kráľovstve išlo na vtedajšie pomery o obrovské peniaze. Napríklad roku 1880 sa výdaje pohybovali okolo dvoch až troch miliónov libier. Napokon musíme spomenúť aj dôsledné dodržiavanie zákonných nariadení, ktoré sa dosiahlo vďaka nezávislému výkonu spravodlivosti. Napríklad v roku 1868 z 51 petícií podaných pre podozrenie z podplácania sa 22 posúdilo ako oprávnených (43 %), v roku 1880 uznali za oprávnené z 25 podaní až 15 prípadov (60 %). V priebehu desaťročí výrazne poklesol počet napadnutých a súdne riešených mandátov. V januárových voľbách roku 1910 boli z hlasovania v 643 obvodoch napadnuté len tri mandáty, pričom všetky tri obvinenia sa ukázali ako oprávnené. Samozrejme, k zmene vo volebnej kultúre voličov bola potrebná dlhá doba, čo zdôrazňujú aj britskí historici, ktorí sa venujú tejto téme. Vyššie uvedené právne predpisy nepriniesli okamžité zlepšenie, ale spustili proces, ktorý voličským vrstvám vo veľkých a neustále sa rozrastajúcich volebných obvodoch zabránil osvojiť si staré volebné praktiky. Korupciu sa však ani v Spojenom kráľovstve nepodarilo celkom vykoreniť z politiky. Objavili sa oveľa jemnejšie a prepracovanejšie formy podplácania. V tlači sa písalo o rôznych tajných fondoch strán a „starostlivosti“ o volebné obvody. *„My už viac nepodplácame, ale prispievame“* – stručne zhrnul zmeny v korupčných technikách istý anglický politik.⁵⁰

V Uhorsku teda nová korupčná prax nenahradila starú, obe existovali súčasne vedľa seba. Naďalej prežívalo jedno- či dvojforintové podplácanie neinformovaných voličov alebo ich opíjanie; pričom sa paralelne vyvinuli skrytejšie formy financovania politiky, kde išlo o podstatne väčšie sumy, ktoré tiekli cez ilegálne kanály. Pravdepodobne fungovalo aj určité vzájomné koketovanie jednotlivých politických elitných skupín, vďaka spoločným záujmom. Strach z nových politických síl (napr. z národností alebo robotníctva), udržiavanie stabilných lokálnych záujmov, klientelizmus atď. To všetko spôsobilo, že politickí rivali si navzájom prehliadali porušenie zákonov: *„Ale veď nevedel každý o tom, čo sa dá nájsť u všetkých politických strán na celom svete? Nevedel snáď každý o tom, že Národná strana práce má taktiež stranícku pokladnicu a do nej prišlo významné množstvo príspevkov, z ktorých sa mimochodom mňalo aj na kampaň opozičných poslancov? [...] Veruže celá krajina vedela o týchto, ani podľa nás nie ideálnych, ale pre nezodpovednú opozičnú demagógiu často nevyhnutných ‚prostriedkoch vládnutia‘. Vedeli to tí, čo kvôli tomu vykrikovali, a keď sa dostali k moci, vo veľkom to využívali [...].“*⁵¹

⁵⁰ K tomu pozri: O' LEARY, Cornelius. *The Elimination of Corrupt Practices in British Elections, 1868 – 1911*. Oxford : Clarendon Press, 1962; KING, John P. Socioeconomic Development and the Incidence of English Corrupt Campaign Practices. In HEIDENHEIMER, Arnold J. et al. (eds.). *Political Corruption*. New Brunswick : Transaction Publishers, 1970, s. 379-390; RIX, Kathryn. The Elimination of Corrupt Practices in British Elections? Reassessing the Impact of the 1883 Corrupt Practices Act. In *English Historical Review*, 2008, roč. 123, č. 500, s. 65-97.

⁵¹ NADÁNYI, Emil. *Parlamenti küzdelmeink, 1903 – 1914*. Budapest : Benkó Gyula cs. es kir. udvari könyvkereskedése, 1914, s. 203.

V skutočnosti však veľkej časti spoločnosti nezáležalo na odstránení podobných praktík, veď prostredníctvom nich si miestne komunity aspoň dočasne dokázali úspešne presadzovať svoje záujmy, vyriešenie dôležitých miestnych záležitostí alebo napr. mohli prostredníctvom svojich poslancov konečne vybojovať poskytnutie financií na krytie už dávno sľubovaných investícií, o napĺňaní súkromných záujmov ani nehovoriac.⁵² Je pravdepodobné, že dôvod nepresnej zákonnej regulácie a nedôslednosti súdnictva spočíval aj v tom, že spoločnosť prižmurovala oči nad nezákonnosťami politickej triedy a taktiež nad nedôkladným výkonom spravodlivosti.

Cituj:

CIEGER, András. Stará a nová korupcia: voľby v Uhorsku (1867 – 1918). In *Forum Historiae*, 2011, roč. 5, č. 2. ISSN 1337-6861. http://www.forumhistoriae.sk/FH2_2011/texty_2_2011/cieger1.pdf

...

András Cieger, PhD. študoval dejepis a teóriu politiky na Eötvös Lóránd Tudományegyetem v Budapešti, kde v roku 2003 získal titul PhD. Venuje sa politickým a sociálnym dejinám Uhorska v 19. storočí. Je autorom monografií Lónyay Menyhért 1822-1884. Szerepek – programok – konfliktusok. *Budapest (2008)* a Politikai korrupció a Monarchia Magyarországon. *Budapest (2011)*. Medzi jeho cudzojazyčné publikácie patria: *Governmental Corruption in East-Central European History*. In: *Jahrtausendwende 2000. (Begegnungen. Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest)* Budapest, 2001, s. 335-349; *Constitutional Documents of Austria, Hungary and Liechtenstein, 1791-1849*. Eds. Ilse Reiter, András Cieger, Paul Vogt. (*Constitutions of the World from the late 18th Century to the Middle of the 19th Century. Europe: Volume 2*) München, 2005; *Sichtweisen der Verwaltungsautonomie 1848-1918*. In *Autonomien in Ungarn 1848-2000. Verfasst von András Cieger, Jenő Gergely usw.* Budapest, 2006, s. 22-77; 'We are now the first people in Hungary'. *Count Andrassy's Family and Friends through the Eyes of an English Governess*. *New Hungarian Quarterly*, 2008, č. 3, s. 133-142.
Kontakt: ciegera@freemail.hu

⁵² ÉRKÖVI, Sándor. *A képviselői állás mint agentúra*. Budapest : Révai Ny., 1897. Podľa autora je potrebné bojovať proti všeobecne rozšírenej predstave, že poslanectvo je zamestnaním slúžiacim na presadzovanie záujmov a poskytovanie protekcií.